

5. Novočeský pravopis vzniká v době obrozenské úpravami bratrského pravopisu.

Některé pravopisné úpravy byly předmětem prudkých sporů jak v době národního obrození, tak později v první polovině 19. století. Tehdy někteří obrozenci v čele nejprve s Josefem Dobrovským a posléze s Václavem Hankou a Pavlem Josefem Šafaříkem prosadili změny, jež odstranily řadu archaismů a vedly k novočeskému pravopisu, již velmi podobnému tomu, jak jej známe dnes.

K nejdůležitějším patří: a) Tzv. **analogická úprava**, realizovaná z popudu J. Dobrovského. Po *c* se začalo psát jen *i, í*, po *s, z* *i, í* nebo *y, ý* podle etymologie nebo morfologické analogie: např. *tisíc, syn* (ide. *sūnus > synъ*), nom. sg. *kosi* podle *páni*, akuz.sg. *kosy* podle *pány* atd. Úprava byla přijata r. 1819. Byl také zaveden dnešní způsob psaní spojky *i* (dříve se psávala jako *y*) a počátečního *u-* (dříve *v-*). Ve dvacátých letech byl změněn typ písma: stará gotická fraktura (švabach) byla nahrazena latinkou (renesanční antikvou). V této souvislosti byla odstraněna spřežka *ff* a nahrazena písmenem *š*.

b) V r. 1842 se uskutečnila tzv. reforma skladná. Je spojena se jménem P. J. Šafaříka. Písmeno *j* bylo nahrazeno písmenem *í* a v důsledku toho mohla být písmena *g* a *y* v platnosti *j* nahrazena písmenem *j*; litera *g* se tak uvolnila pro označování *g* (a nemuselo se užívat *g* s háčkem): např. *její* místo dřívějšího *gegj*.

c) Třetí reforma proběhla v letech 1849–1850. Bylo zavedeno psaní *v* místo *w* a *ou* místo *au*. – V té době se prosadily ještě další změny, jako např. nad počátečním *ú* se začala označovat délka (*úřad*), pomocné tvary *bych, bys...* se začaly psát zvlášť, příklonka *-li* s tiretem.

První oficiální pravidla českého pravopisu vyšla v roce 1902. Vznikla tehdy pod vedením uznávaného lingvisty Jana Gebauera. A od té doby jsou jejich další verze pravidelně vydávány úspěšně či méně úspěšně až do dnešních dnů. Tak byl novočeský pravopisný systém postupně zbaven všech nevyhovujících archaismů. Jeho dnešní stav představují Pravidla českého pravopisu.

Vývoj interpunkce

1. V období 10.–13. stol. se interpunkčních (tj. rozdělovacích) znamének téměř neužívalo. Jen ojediněle se nesoustavně uplatňovala tečka uprostřed řádku, která označovala místa pauz při hlasitém přednesu:

Hore mně hospodine mój• neb otevšad mně boj i válka• otevšad šípi letie• otevšad nebezpečestvie• otevšad překaza i škoda•

Glosy k TÚLCI SV. BONAVENTURY z pol. 13.stol.

Hranice větných a souvětých celků bývají často vyznačeny velkým písmenem.

2. **Ve 14. stol.** je interpunkce nadále jen fakultativní. Častěji se uplatňuje ve verších, zejména jsou-li psány in continuo. Vyskytuje se na hranicích veršů, řídčeji jinde a slouží k označování pauz při hlasitém přednesu. V každém textu se užívá vždy jen jeden druh interpunkčního znaménka. -V próze se interpunkční znaménka téměř nevyskytují.

Příklad užití interpunkce v DAL:

*Jim Libuše odpovědě: Řkúc: To vám beze lsti povědě:
Kak koli ste mě uhanili: když ste mě tak potupili:*

3. Také v **15. stol.** se uplatňuje jediné interpunkční – pauzové znaménko, ale je rozšířeno více než v období předchozím. Univerzálním znaménkem se oddělují souvětí, jednoduché věty a ty věty souvětí, které jsou při hlasitém přednesu odděleny pauzou. Dále se interpunkční znaménko vyskytuje uvnitř věty jednoduché, kde bývá pauza ve výslovnosti: Např. *Aby panovatel muoj . jich známosti dosiehna . budúcích věcí . jistotu mohl poznati* (VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ, SNÁŘ). V souladu s tím, co bylo řečeno, se nadále neoddělují vokativy (oslovení), přístavky a také většina kratších vložených vět.

Z toho plyne, že v edicích staročeských děl je interpunkce doplňována editorem, a to podle našich dnešních zásad.

4. Na počátku **16. stol.** se stále ještě užívá jediného interpunkčního znaménka, ale již v průběhu 16. století se interpunkce rychle zdokonaluje. Její rozvoj je reakcí na tehdejší prudký rozvoj souvětí. Složitým a bohatě rozvitým souvětím dosavadní jednoduchá interpunkce nestačila, a proto byla zavedena trojstupňová interpunkce podle vzoru latinských gramatik. **Tečka** ukončovala souvětí, **dvojtečka** byla užívána k členění složitějšího souvětí nebo periody a dále k uvozování přímé řeči, to znamená, že se mohla vyskytnout v jednom souvětí i víckrát, **čárkou** byly oddělovány úseky menší. V podstatě šlo o znaménka pauzová, ale jejich trojstupňovitost už napomáhala k lepší orientaci v psaném textu.

A jakž sem jich jen pomínula / takž sem našla toho kteréhož miluje duše má: chopila sem ho / aniž ho pustím / až ho uvedu do domu matky své / a do pokojíčka rodičky své. BIBL KRAL.

Pokud se vyskytl středník, přebíral funkci znaménka uvozujícího přímou řeč: Např. *Řekl i to; Zlapejte nám lišky / lišky pravím i ty maličké / ješto škodu dělají na vinicech / poněvadž vinice naše teprv kvete.* BIBL KRAL. Ale mnohem častěji vystupovala při uvozování přímé řeči dvojtečka.

5. Také v **období barokním** převládá v interpunkci princip pauzový; vedle tečky, dvojtečky a čárky se v tiscích začíná uplatňovat **středník**. V hierarchii interpunkčních znamének stojí mezi dvojtečkou a čárkou (tedy níže než dvojtečka). O jeho postupně se vyhraňující úloze vypovídají tisky ze 17.–18. stol. Spolu s dvojtečkou sloužil k optickému zpřehlednění dlouhého, často až rozvleklého barokního souvětí a zároveň postihoval jeho zvukovou organizaci.

(Proto je třeba při vydávání barokních děl původní rozložení dvojteček a středníků **respektovat**.)

*Ó laskavý spasiteli náš!
ty si přislíbil /
že všecko k sobě potáhneš /
když od země pozdvížen budeš ;
nyní si nade všecka nebesa od země pozdvížený /*

*pamatuj na zaslíbení tvé /
a táhni nás za sebou :
nebo po odejítí tvém do nebe /
žádné nám na zemi potěšení nepozůstává ;
nýbrž jako žíznivý jelen touží po studnici vod :
tak duše naše touží po tobě.*
KONIAŠ, Postylla,..., 1750

Z barokní doby pocházejí první náznaky syntaktizace interpunkce, tj. užívání interpunkčních znamének podle principu syntaktického. Nacházíme je v exilovém díle J.A.Komenského. Komenský – na rozdíl od dosavadních zvyklostí – neodděluje čárkou východisko výpovědi od jádra v jednoduché větě a naopak odděluje čárkou vedlejší věty spojené s větou řídicí dvojicí korelativních výrazů, např.: *Akademia, ku projítí plnému té profesí, k níž kdo oddán bude:...* Do domácího prostředí však jeho podnětné interpunkční zásady nepronikly.

6. **Novočeská interpunkce** byla vytvořena až v 19. stol. Starý princip interpunkce založený na výdechovém členění textu byl postupně opouštěn a nahrazován principem syntaktickým; jím se řídí interpunkce dodnes. Podrobné poučení o dnešní interpunkci podávají Pravidla českého pravopisu z r. 1993.